

Az EU által Oroszországgal szemben bevezetett diplomáciai szankciók értelmezése és hatékonysága

Jelige: UZF316

Lezárva: 2024.07.23

Tartalomjegyzék

Kivonat.....	2
1 Bevezető	3
2 Mik a szankciók és miért hozzák meg őket?	5
2.1 A szankciók meghozatalának háttere	6
2.2 A szankciók kategorizálása	8
2.3 A diplomáciai szankciókról	10
2.4 Példák szankciókra.....	11
2.5 Az EU és Oroszország közötti viszony.....	13
3 Módszertan	15
4 Az EU és a tagállamok által meghozott szankciók.....	18
4.1 A szankciós csomagok tartalma.....	18
4.2 A tagállamok és Oroszország közötti diplomáciai leépülés.....	20
5 A kialakult helyzet.....	25
5.1 Az EU és a tagállamok szankcióiról	26
5.2 A kialakult diplomáciai viszonyról és a diplomáciai szankciók hatékonyságáról	27
6 Végkövetkeztetés és összegzés.....	29

Kivonat

Oroszország Ukrajna elleni agressziójának és az azt megelőző intézkedések nyomán az Európai Unió egy sor szankciós csomagot fogadott el Oroszországgal szemben. A szankciók hatékonyságát a szakirodalom vitatja, az viszont tagadhatatlan, hogy a szankciós intézkedések az idők során egyfajta fejlődésen mentek keresztül és hatásuk vizsgálata központi témáját képezi a kutatásoknak. A szankció az államok közötti nyomásgyakorlás gyakori formája, mely elsősorban a gazdasági viszonyokat célozza és ennek megfelelően gazdasági hatásukat vizsgáló tanulmányok uralják a szankciókról szóló szakirodalmat. Ezzel szemben a szankciók diplomáciai hatásai már kevesebb figyelmet kaptak, annak ellenére, hogy az efféle korlátozások is komoly következményekkel járhatnak. A dolgozatban az Európai Unió által meghozott Oroszországgal szembeni szankciók diplomáciai hatásai kerülnek fókuszba. Először azt vizsgálom, hogy a szankciós csomagok mekkora arányban tartalmazznak a diplomáciai teret érintő korlátozásokat, majd ebből kiindulva vizsgálom hatásukat. Végül – tekintettel a diplomáciai szankciókra – arra próbálok választ adni, hogy a kialakult helyzet hová vezethet a továbbiakban.

1 Bevezető

Az utóbbi két évben az Oroszország és Ukrajna közötti konfliktus volt az egyik legtöbbet érintett téma a nemzetközi politikában. A nemzetközi államközösség számos szereplője reagált a 2022. február 24-én megkezdett orosz „különleges katonai művelet” következményeire Ukrajna területén. Ezek közé a szereplők közé tartozik az Európai Unió (EU) is, amely különleges helyzetben van, hiszen a háború gyakorlatilag több tagállamának a közvetlen szomszédságában zajlik.

Az EU egységesen elítélte Oroszország Ukrajnával szembeni agresszióját és többször is felszólította a háborús agresszornak titulált Oroszországot, hogy „haladéktalanul szüntesse be katonai fellépését, feltétel nélkül vonjon vissza minden fegyveres erőt és katonai felszerelést Ukrajnából, valamint teljes mértékben tartsa tiszteletben Ukrajna területi integritását, szuverenitását és függetlenségét” (Európai Tanács, 2022).

Azon túlmenően, hogy az EU elítélte az orosz agressziót – a tagállamok együttműködése és megegyezése alapján – eddig összesen tizenhárom szankciós csomagot vezetett be, amelyek Oroszországgal szembeni konkrét szankciókat és korlátozó intézkedéseket tartalmaznak.

A szakirodalomban konszenzus mutatkozik arról, hogy az Európai Unió és Oroszország közötti kapcsolatokat az utóbbi években nem a közös együttműködésen vagy a konstruktív párbeszéden alapultak, mely a felek közötti nyilvános kommunikációban is meglátszik (Nitoiu & Pasatoiu, 2023). Ez a rossz viszony a Krím-félsziget 2014-es elcsatolását követően alakult ki, amely következtében a két fél között jelentős mértékben romlottak a kapcsolatok (Európai Tanács, 2024b). Oroszország tehát 2014 óta nemcsak az EU, hanem még számos egyéb nemzetközi szereplő szankcióinak elszenvedője, továbbá a világon a legtöbb szankcióval sújtott nemzetállam lett (Csehes, Kutasi, Szóláth, & Szűcs, 2023).

Ezek a szankciók komoly diplomáciai vetülettel rendelkeznek, elég például Oroszország G8-as tagságának felfüggesztésére gondolni (Walterskirchen, Mangott, & Clara, 2022). A szankciók között szerepelnek kisebb-nagyobb korlátozások is, amelyek a diplomáciai kapcsolatokra fejtik ki hatásukat. Ezek a diplomáciai szankciók komoly következményekkel járhatnak, mint például az információ elvesztése, vagy a kommunikáció aláásása, ezért a diplomáciai szankciókkal – mint mondhatni bármiféle szankcióval – kapcsolatban meglehetősen ellentétesek a vélemények (Maller, 2010).

Dolgozatomban az EU által Oroszország ellen bevezetett, diplomáciai szankciók formáit és ezek hatásait vizsgálom az Európai Tanács által elfogadott szankciós csomagok alapján. A dolgozatban kitérek az EU és Oroszország kapcsolatára a 2014-es eseményeket követően, amit a szankciós politika meghatározó előzményének tekintek.

A szakirodalom alapján igyekszem – több szempontot figyelembe véve összesíteni – a szankciók lehetséges típusait. A szankciókkal kapcsolatos átfogó összesítés hiányzik a szakirodalomból, ezért tömör, ugyanakkor kellően átfogó betekintést nyújtani a szankciók értelmezésébe. Ez egyrészt elengedhetetlen a szankciókról való értekezés kapcsán, másrészt pedig a kutatásom legfőbb vezérvonalát jelenti.

A diplomáciai szankciókra fókuszálva megvizsgálom, hogy az EU és annak tagállamai milyen diplomáciai jellegű szankciókat és ide kapcsolódó korlátozásokat hoztak Oroszországgal szemben. Ezen túlmenően kitérek a már említett intézkedések hatására és arra, hogy a kialakult helyzet milyen következményekkel járhat a jövőre nézve.

A kutatásom két fő részből áll. Az első részében az EU által érvénybe léptetett szankciós csomagok tartalmát vizsgálom – méghozzá azok főbb pontjainak rendszerezésével – a különböző szankciók tipologizálása szerint. Mivel a szakirodalomban nincs egységes vélemény a szankciók lehetséges típusait illetően, ezért az ENSZ által lefektetett tipológiát alkalmazom a csomagok tartalmának rendszerezése során. A kutatás második részében az EU tagállamainak azon – Oroszországgal szemben meghozott – egyéni korlátozó intézkedéseit vizsgálom, amelyek érintik a diplomácia területét, így összességében nézve (egy nagy egészként) komoly hatást gyakorolhatnak az EU és Oroszország közötti diplomáciai kapcsolatokra.

A szankciók hatásának vizsgálata hálátlan feladatnak ígérkezik abból a szempontból, hogy ezzel kapcsolatban a szakirodalomban még nem történt jelentős hiánypótlás (Csicsmann, 2021), még annak ellenére sem, hogy napjainkban a szankciók egyre inkább a politikai napirend részét alkotják. A szakirodalomban fellelhető hiány egyrészt a téma aktualitásából is adódik, és összességében úgy gondolom, hogy ezért is indokolt a szankciós politika elméleti és gyakorlati kérdéseit vizsgálni.

A téma komplexitására és saját lehetőségeimre való tekintettel az EU és Oroszország közötti kapcsolatoknak több aspektusára sem fogok részletekbe menően kitérni. Kutatásom a 2022-es invázió utáni szankciókra és azoknak is a diplomáciai oldalára összpontosít. Reményeim szerint

sikerül új perspektívát, új megközelítést behozni a szankciókkal, valamint az EU és Oroszország viszonyával kapcsolatos gondolkodásba, mivel ez lenne a lényegi célja a dolgozatnak.

2 Mik a szankciók és miért hozzák meg őket?

A szankciók az államok közötti kapcsolatok jelentős tényezői. Meghozataluknak több oka is lehet, viszont általában egy adott állam a nemzetközi normáknak ellentmondó magatartása a kiváltó ok. Ilyenkor a szankciók alapját a velük sújtott célállam azon tevékenysége szolgáltatja, amely ütközik a nemzetközi jogban lefektetett szabályokkal (Csicsmann, 2021). Ilyen tevékenységek lehetnek például a különböző terrorizmusra – vagy annak támogatására – irányuló cselekedetek, nukleáris terjeszkedés, emberiség elleni bűncselekmény, valamint egy szuverén ország területének megsértése, vagy annak destabilizációja (UN General Assembly, 2020). Ebben az esetben a szankciós intézkedések többnyire a célállam – a nemzetközi normáknak ellentmondó – viselkedésének, magatartásának megváltoztatására irányuló nyomásgyakorlásként értelmezhető. Ugyanakkor nem mondhatjuk, hogy a szankcióknak egyetlen általános célja van (Walterskirchen, Mangott, & Clara, 2022). A szankciókat több szempont alapján is lehet csoportosítani. Ilyen szempont lehet: az adott szankció jogi értelemben vett státusza, a szankciókat meghozó államok kérdésköre, a célállam különböző – nem földrajzi értelemben vett – területeire gyakorolt hatásának kérdésköre stb.

A szankciók értelmezésében fontos kiemelni, hogy a nemzetközi normákat sértő államok elleni szankciók, a szankciós politika az utóbbi évtizedekben jelentős fejlődésen mentek keresztül. Régen a szankciók a háborút kiegészítő eszközök voltak, mondhatni összeköttetésben álltak a háborúval. Manapság a szankciók a diplomácia eszköztárába sorolhatók, mivel különváltak a közvetlen katonai hadviseléstől (UN General Assembly, 2020). Ezzel a szankciók a hadviselés alternatív eszközei lettek a nemzetközi jogot megsértő szereplők megbüntetésére (Csicsmann, 2021). Mondhatni új célt, új értelmet kaptak a szankciók az államok közötti viszonyrendszerben.

A szankciók kapcsán régre visszavezethető eszközökről beszélhetünk, amelyek következménye volt a szereplők közötti kapcsolatok teljes megszűnése, vagy jelentős csökkentése. Később kialakult a korlátozó intézkedések célzott használata, amely már a

célállamra vonatkozó teljeskörű szankciók helyett annak bizonyos, jól lehatárolt területeire gyakorolt hatást (UN General

Assembly, 2020). A szankciók ilyen értelemben vett határok közé szorítására szükség volt a társadalmi, humanitárius károk elkerülése végett (Csicsmann, 2021).

2.1 A szankciók meghozatalának háttere

Az államközi szankciókat többnyire a nemzetközi közösség által lefektetett normák megsértése okából vezetik be egy, vagy több meghatározott állammal szemben. Használatuk praktikusnak ígérkezik, mivel könnyen bevezethetők, és ennek megfelelően az elmúlt évtizedekben jelentősen növekedés történt a szankciók használatában (UN General Assembly, 2020).

A mai értelemben vett szankciók elsősorban, olyan korlátozó intézkedések, melyeket a célállam gazdasági és katonai lehetőségeinek csökkentése, illetve magatartásának megváltoztatására való kényszerítés céljából hoznak meg (Walterskirchen, Mangott, & Clara, 2022). Elkerülve a nyílt katonai konfliktust a szankciók többnyire az államközi kapcsolatok büntető jellegű intézkedéseivé váltak. Így a szankciók a nemzetközi diplomácia egyik legalapvetőbb eszközei (UN General Assembly, 2020).

Ilyen jellegű korlátozó intézkedéseket leginkább az Amerikai Egyesült Államok (USA) hozott meg az 1950-es évektől az általa „latornak” titulált államokkal szemben. Az úgynevezett lator államokkal kapcsolatban az USA külön doktrínát hozott létre, amely fontos eleme biztonságpolitikájának, és egyben jelzi a narratívájával szembemenő államokkal való viszonyát. Ezek alapján egyértelmű, hogy az USA szankciói politikai töltettel is rendelkeznek, például gyakran ott van a szankciók mögöttes céljai között a célállamban való rezsziváltás. A tapasztalat – legalábbis a Közel-Kelet vonatkozásában – viszont az, hogy ehhez a szankciók önmagukban nem elegendőek (Csicsmann, 2021).

Az USA önálló szankciói mellett gyakoriak a nemzetállamok valamely szerveződése által kiszabott korlátozó intézkedések. Ebből a szempontból az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) és az EU, ami igazán említésre méltó. Előbbi a szankciók kivetése során a nemzetközi biztonság szempontjait veszi figyelembe, míg utóbbinál a demokrácia és az emberi jogok helyzete is előtérbe kerül (Cardwell & Moret, 2022).

A szankciók bevezetése egy állammal szemben több célt szolgálhat. Ezzel kapcsolatban Walterskirchen és munkatársai tanulmányukban (2022) átfogóan a szankciók öt lényegi célját

vázolják fel. Először is ilyen cél lehet a kényszerítés, azaz nyomást helyeznek a szankcionált félre bizonyos tetteinek, vagy viselkedésének megváltoztatása érdekében.

A szankcióknak lehetnek korlátozó céljaik, vagyis a célpont bizonyos területeken való lehetőségeinek gyengítése. Államokkal kapcsolatban a célzott terület általában a gazdasági tér, mivel ennek gyengítése minden szinten komoly következményekkel jár.

A szankcióknak elrettentő célja is lehet. Az előzővel ellentétben ez nem a célpont bizonyos képességeinek, hanem elszántságának csökkentésére irányul. Továbbá itt nem is egy konkrét célpontról beszélhetünk, ugyanis a szankciók ilyen jellegű értelmezése alapján ez felhívásnak is tekinthető bizonyos cselekedetek következményeire. Nyilvánvalóan ilyenkor is van egy adott célpont, amellyel szemben meghozzák a korlátozásokat, ugyanakkor ez mások felé irányuló elrettentő üzenet is egyben.

Továbbá a szankciós korlátozásokaktól destabilizációs céllal is meghozhatják. Ennek lényege, hogy ellentétet generáljon a kormányzat, bizonyos elit csoportok és a nép között, így előidézve egy instabil állapotot az célállamon belül, mely megágyazhat egy esetleges rezsim- vagy rendszerváltásnak.

Végül pedig a szankciók meghozatala lehet jelzésértékű az adott állam belpolitikai szereplői és a nemzetközi államközösség irányába. A cél a kivető állam részéről egy kívánt kép kialakítása egyrészt saját magáról, másrészt pedig a szankcionált államról. Tehát ilyenkor a végcél a szankciókkal sújtó fél népszerűségének növelése és a szankciókkal sújtott fél hírnevének aláásása.

A szankciók egyre inkább elterjedt használata nem jelenti azt, hogy egységes lenne a hozzáállás ezekkel kapcsolatba, ugyanis elsősorban hatásukról, megfelelőségükről, igazságosságukról és jogi értelemben vett legitimitásukról eltérőek a vélemények (UN General Assembly, 2020).

Egyesek szerint a szankciók hatékony eszközök a nyomásgyakorlásra a nemzetközi normákat megsértő szereplőkkel szemben, mindezt katonai beavatkozás és civil áldozatok nélkül. Mások szerint viszont nem elég hatékony intézkedések és többet árthatnak az ártatlanoknak, mint a valódi célpontjaiknak. Emellett kétoldalúnak bizonyulnak, vagyis a szankciók hatásait az azokat kivető és az elszenvedő fél egyaránt megszenvedti (UN General Assembly, 2020). Ezek általános vélekedések, viszont az igazság az, hogy a szankciók meglehetősen sokoldalúak, többféle képpen lehet csoportosítani őket és ennek mentén érdemes vizsgálni hatékonyságukat.

2.2 A szankciók kategorizálása

A szankciók lehetséges típusaival kapcsolatban nem beszélhetünk olyan átfogó kategóriákról, melyekről a szakirodalomban konszenzus mutatkozna. Amint arra már a fentiekben utaltam, a szankciókat több szempont alapján lehet csoportosítani. Ebben a fejezetben igyekszem a szakirodalom alapján átfogóan összefoglalni a lehetséges típusokat. Mivel a diplomáciai szankcióknak – a dolgozat témájából adódóan – egy külön fejezetet szentelek, így azokra itt még nem térek ki.

A szankciókat a nemzetközi normák megsértése okán foganatosított korlátozó intézkedéseként való felfogásból (UN General Assembly, 2020) következik, hogy azokat egyfajta válaszlépésnek, vagy megtorlásnak is lehet értelmezni. Ilyen értelemben jogi szempontból a szankciókat két csoportba lehet sorolni. Ebben a kontextusban a szankciók lehetnek a retorzió, vagy repressália fogalomkörébe tartozó intézkedés. A kettő közötti különbség lényegében az, hogy a retorzió nem tartalmaz jogsértést, míg a repressália alá jogellenes szankciók tartoznak. Ez utóbbival kapcsolatban fontos leszögezni, hogy a nemzetközi szokásjog értelmében a represszáliába tartozó alapvetően jogellenes intézkedések bizonyos esetekben nem minősülnek jogsértőknek (Bába & Sáringer, 2021).

A szankciókat meghozó féllel kapcsolatban érdemes leszögezni, hogy egy vagy több állam játszott szerepet a szankciók bevezetésében. Ennek alapján beszélhetünk Uni- és Multilaterális szankciókról. Az unilaterális szankciókat egyetlen állam hozza meg (UN General Assembly, 2020), míg a multilaterális szankciókat rendszerint államközi szervezetek, vagy valamilyen államok közötti megállapodás során több szereplő vezet be azonos korlátozó intézkedéseket. A globalizáció során egyre inkább kibővültek az addig korlátozott, bilaterális kapcsolatok, így az államközi kapcsolatok terén kettőnél jóval több szereplő jelent meg. Ennek megfelelően a szankciókkal kapcsolatos tapasztalatok alapján a multilaterális szankciók hatékonyabbnak bizonyulnak (Csicsmann, 2021), mivel a szankciók egyik jelentős célja lett a célállam nemzetközi elszigetelése (Maller, 2010).

A szankciókkal kapcsolatban egy további kettős kategória lelhető fel, amennyiben ezek hatásának szélességét nézzük a célállam társadalmára levetítve. Ebben a tekintetben vannak széleskörű szankciók, amelyek a célállammal szemben meghozott széleskörű korlátozásokat foglalják magukba, és komoly hatást gyakorolnak a társadalom nagy részére, vagy akár teljes egészére.

Emellett vannak célzott szankciók, amelyek lehatároltak és kimondottan – a célpontokra – a társadalomnak egy kisebb részére gyakorolnak nagy hatást. Ezen utóbbi szankciókat „okos szankcióknak” is szokták nevezni a szakirodalomban, mivel elkerülik a célzott ország teljes társadalmának, vagy más államoknak a megsértését és kimondottan a meghatározott célpontra fejtik ki jelentősen hatásukat. Ilyen célpontok lehetnek: állami vezetők, más politikai személyek, üzletemberek, egyéb a társadalomból kiemelkedő személyek, vagy akár a gazdaság bizonyos leszűkített területei (UN General Assembly, 2020). Napjainkra a széleskörű szankcióktól – a társadalmat jelentősen érintő korlátozásokból tanulva – egyértelmű elmozdulás figyelhető meg a célzott, vagy okos szankciók irányába (Csicsmann, 2021).

Egy másik kategóriának is fontosnak tartom a taglalását, amely az elsődleges célállammal kooperáló államok, személyek, vagy szervezetek elleni korlátozásokat tartalmaz. Ezeket másodlagos szankcióknak hívjuk. Fontossága nem csupán a szankciókról való átfogó értekezés jegyében, hanem a téma szempontjából is jelentős, mivel az EU egy sor ilyen jellegű szankciót bocsátott ki, olyan célpontokra, amelyek Oroszországgal közösen játszották ki a szankciókat (Európai Tanács, 2024a).

Végezetül az utolsó szempont, amely alapján a szankciókat csoportosíthatjuk az a szankciók különböző célpontjaira vonatkozik. Ezeknek a kategóriáknak a létrejöttét nagyban köszönhetjük a célzott szankcióknak, mivel ahhoz, hogy a célállam különböző területeinek a korlátozásáról beszélhessünk, előbb el kellett szakadnunk a célállam teljeskörű szankcionálásának gondolatától. Ezen a gondolatmenten keresztül beszélhetünk a kutatásom szempontjából a legfontosabb szankciós típusokról, mivel ezek a típusok jelölik a szankciók célpontjait. A célpontokon túlmenően tartalmazzák a korlátozás formáját, így különböző altípusok is kialakíthatók.

Ezekkel kapcsolatban az ENSZ egy kifejezetten átfogó kategóriarendszert alakított ki, saját szankcióinak szemléltetésére (United Nations). Ezek alapján a következő államok közötti korlátozó intézkedésekről beszélhetünk: utazási tilalom, vagyon befagyasztása, diplomáciai szankciók, fegyverkorlátozás, betiltott tevékenységek, kereskedelmi korlátozások, szállítási korlátozások és pénzügyi szankciók.

2.3 A diplomáciai szankciókról

Történelmi szempontból a diplomáciai szankciók a leggyakrabban használt szankciós formák. A diplomáciai szankciókhoz tartozik minden olyan intézkedés, amely a felek közötti diplomáciai kapcsolatok bármilyen formájára irányul. Ide vehető a diplomáciai képviselő visszahívása, vagy a célállammal folytatott diplomáciai kapcsolatok teljes beszüntetése. A diplomáciai képviselő visszahívása, illetve a nagykövetségek bezárása egyaránt a célállam politikájának erőteljes elítélésének tekinthető (UN General Assembly, 2020).

Az ENSZ által kialakított kategóriák alapján a diplomáciai szankciók közé tartoznak a következők: diplomáciai hivatalokra, intézményekre irányuló korlátozások; diplomáciai képviselő személyzetét érintő korlátozások; a célállam kormányzatának magasrangú tagjainak utazására vonatkozó korlátozások; diplomáciai tárgyalások felfüggesztése; meglévő együttműködések felfüggesztése; a célállam állampolgárainak a munkalehetőségére irányuló korlátozások (United Nations).

Ezek mellett a diplomáciai szankcióknak komoly következményei vannak elsősorban a hírszerzés, az érdekek közvetítés és összességében a kommunikáció terén. A közvetlen következmények közé tartozik a felek közötti kommunikáció aláásása, amely kölcsönös félreértésekhez és a konfliktus megoldásának megnehezítéséhez vezet. A diplomáciai korlátozások során a szankciókat kivető állam befolyása nagyban csökkenhet a szankcionált állam területén belül, így ez a lakosság felé irányuló nyilvános diplomácia csökkenésével jár. A diplomáciai képviselő hiánya, vagy annak korlátozása jelentősen nehezíti a hírszerzést, így a kritikus információ hiányában nehezebb hatékony külpolitikát kialakítani a céllalossággal kapcsolatban. Ennek okán a diplomácia terén történő lépések az egyéb típusú szankciók hatékonyságának csökkenésével járnak, hiszen a hatékony szankciók bevezetéséhez szükséges információ elvész a diplomácia hiányának következtében (Maller, 2010).

A diplomáciai szankcióknak tehát számos negatív hatásuk van, bevezetésük több szempontból hátráltatja a szankciókat kivető állam lehetőségeit is. Mégis meghozataluk gyakori, elvégre nem kerülnek komolyabb anyagi költségbe (Maller, 2010). Ebből is adódik, hogy az ilyen jellegű korlátozások egyik célja a célállammal szemben tanúsított rosszallás kifejezése különösebb anyagi következmények nélkül (UN General Assembly, 2020).

Bár a diplomáciai szankciók nem járnak közvetlenül anyagi következményekkel, azért a politikai és diplomáciai következményeik hosszútávon jelentősek lehetnek. A diplomáciai szankciók a nemzetközi elszigetelés és a politikai nyomás eszközei. Meghozataluk mögött általában az az álláspont van, hogy a szankciókat előterjesztő nem lát esélyt a célállammal való konzultációból származó nyereségre (Maller, 2010).

2.4 Példák szankciókra

Az elmúlt évtizedekben az USA játszott vezető szerepet a lator államok megbüntetésében. Így főleg a 20. század második felétől kezdve több esetet és végkifejletet ismerünk a szankciókkal kapcsolatban (Csicsmann, 2021).

A szankciók nemzetközi népszerűségének a növekedése nagyban köszönhető a dél-afrikai apartheid elleni viszonylagos sikerüknek. Dél-Afrikának a fegyverembargó mellett széleskörű gazdasági szankciókkal kellett megbirkóznia. A szankciók végül elérték céljukat és az 1990-es évek elején véget ért az apartheid rezsim (Gottemoeller, 2011).

Az Irak elleni szankciók viszont közel sem voltak annyira hatékonyak, mint azt az ENSZ gondolta. Irak 1990-ben lerohanta Kuvaitot, melynek következtében az ENSZ szankciókat vetett ki Irakkal szemben (Csicsmann, 2021). Az átfogó gazdasági szankciók viszont nem érték el a kívánt hatást. A hatalmas humanitárius károk mellett eltörpült a Szaddám Husszein rezsim elitjére vonatkozó korlátozások. Ebből az esetből tanulva kezdték el kidolgozni az okos szankciókat, amelyek megkerülik a társadalmat súlyosan sértő korlátozásokat és kifejezetten a politikai elitet célozzák (Gottemoeller, 2011).

A Kadhafi vezette Líbia ellen is hoztak meg szankciókat, melyek az idő során egyre inkább kiterjedtek. A szankcionálás okaként a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek fejlesztése írható fel (Csicsmann, 2021). Az idő során az ország megszenvedte a kivetett korlátozó intézkedéseket, ezért az enyhítés érdekében kiadott a nemzetközi bíróságnak terrorizmussal megvádolt állampolgárokat és leállította a különböző fegyverkezési programjait (Gottemoeller, 2011).

Líbiával ellentétben Iránban nem sikerült az elképzelések szerint véghezvinni a szankciós politikát. Irán esetében is kiterjedt multilaterális szankciókat vezettek be, melyek jelentősen gyengítették a gazdaságot. A szankciók hatására az iráni gazdaság ingadozóvá vált. Azonban összességében elmondható, hogy Irán hozzászólt a szankciókhoz és várt rezsimváltás elmaradt a térségben (Csicsmann, 2021).

Az iraki kudarcot követően, a célzott és multilaterális szankcióknak köszönhetően fejlődés tapasztalható a szankciós politikában. A fenti esetekben megtalálhatóak sikeres és kudarcot vallott szankciós intézkedések. Összességében egyik esetben sem váltak be maradéktalanul a szankciókhoz fűzött elképzelések, amely abból is adódhat, hogy az USA és szövetségesei rendszerint jelentősen csökkentették a diplomáciai kapcsolatait a célállamokkal szemben (Csicsmann, 2021). Az így kialakult információs hiány csökkenti az okos szankciók meghozatalának lehetőségét (Maller, 2010).

Oroszországgal szemben szintén komoly multilaterális szankciókat hoztak meg. Az EU részéről a szankciók az orosz gazdaság több ágazatát, illetve a politikai és katonai elit felelős tagjait érintik. Az EU szankciói továbbá az orosz államot pénzügyi téren is korlátozzák, valamint az Ukrajnával szembeni hadműveletekben asszisztáló szervezeteket. A fent említett államokhoz hasonlóan Oroszországgal szemben is komoly diplomáciai szankciók vannak érvényben (Európai Tanács, 2024a).

Mindemellett az Oroszországgal szemben meghozott szankciókat több szempontból sem lehet összehasonlítani a lator államoknak titulált országokat sújtó szankciókkal. Először is Oroszország jelentősen nagyobb gazdasági erővel bír, mint a fent említett államok. Az orosz nyersanyagokat nem lehet kivonni a nemzetközi gazdálkodásból. A gazdasági szankcióknak Oroszország esetében is gazdaságeltérítő hatása van, ezért a szankciókat követően az orosz gazdasági kapcsolatok keleten erősödtek (Csehes, Kutasi, Szóláth, & Szűcs, 2023).

Bár Oroszországgal szemben is kiterjedt nemzetközi szankciók vannak érvényben, de nem olyan szinten, mint az említett államokkal kapcsolatban. Oroszország az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagja és vétójoggal rendelkezik, ezért az ENSZ nem fog szankciókat bevezetni ellene (Walterskirchen, Mangott, & Clara, 2022).

2.5 Az EU és Oroszország közötti viszony

Az EU és Oroszország viszonyának alakulását – az elmúlt évtizedek tekintetében – az Európai Parlament (2023) összegezte. Ez az ismertető remekül vázolja fel a felek közötti kapcsolatok szisztematikus hanyatlását, kezdve a 2014-es Krím-félsziget annektálását megelőző viszonyrendszer említésével egészen a 2022-ben kirobbant újabb konfliktust követő események magyarázásával.

Az EU és Oroszország között több tekintetben is jó kapcsolatok álltak fenn a már említett 2014-es és az azt megelőző eseményekig. A Krím eltulajdonítása ugyanis számos következménnyel járt. Az EU több nyugati szövetséggel egyetemben több lépcsős szankciókat vezetett be Oroszországgal szemben. Első körben Oroszországot kizárták a nemzetközi tárgyalásokból, majd csak a Krím annektálását követően kezdték el a felelős vezetőket és a Putyin elnökhöz közelálló személyeket célozni a szankciókkal. Végül 2014 júliusában az EU kiterjesztette szankcióit, amely következtében az orosz gazdaság több ágazata is a szankciók kereszttüzébe került. Továbbá teljes kereskedelmi tilalmat vezettek be a fegyverekre és jelentős exporttilalmat a kettősfelhasználású termékekre (Haukkala, 2015). Ugyanakkor a meghozott szankciók ellenére a két fél között továbbra is jelentős gazdasági kapcsolatok maradtak fenn (Európai Parlament, 2023).

Bár 2016-ban voltak törekvések az EU részéről az Oroszországgal való kapcsolatainak rendezésére, azonban két évvel ezelőtt a donyecki és luhanszki „népköztársaságok” kikiáltották önmaguk függetlenségét, melyet az Oroszországi Föderáció Állami Dumája elismert, majd később katonai hadműveletekbe kezdett Ukrajna területén. Ezek a lépések ismételten éket vertek az EU – illetve annak szövetségesei – és Oroszország közé. Következésképpen az EU védelmi stratégiájában elismerte, hogy Oroszország „hosszú távú és közvetlen fenyegetést jelent az európai biztonságra” (Európai Parlament, 2023). Ezért uniós stratégiai cél Oroszország nemzetközi elszigetelése és hatékony szankciók kivetése vele szemben, elsősorban az általa folytatott katonai tevékenység akadályozása érdekében.

Azóta az EU összesen tizenhárom szankciós csomagot fogadott el, melyekben további gazdasági ágazatok kerültek korlátozások alá, mint például a légi közlekedés, „Oroszország kereskedelmi légi flottájának háromnegyedét az EU-ban, az Egyesült Államokban és Kanadában gyártott gépek teszik ki. Ez azt jelenti, hogy Oroszország nem lesz képes flottáját a nemzetközi szabványoknak

megfelelően fenntartani, ami jelentős kockázatot jelent a légi közlekedés biztonságára nézve” (Európai Unió, 2024).

A szankciók elsősorban Oroszországra irányulnak, viszont a tagállamok szankcionáltak már egyéb szereplőket is, akik közvetlenül segítették Oroszországot az Ukrajnával szembeni agressziója során, vagy közreműködtek valamilyen módon a meghozott szankciók kijátszásában (Európai Tanács, 2024a). Ez utóbbival kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy az EU 2023-ban – közös megegyezés alapján – bűncselekménynek nyilvánította a szankciók kijátszását, ezzel megkönnyítve az ilyen jellegű esetek kivizsgálását és esetleges büntetését. Ennek megfelelően Oroszország is számos korlátozó intézkedést hozott, melyek az Európai Unió közössége is hatással vannak.

3 Módszertan

Amint azt már említettem, a kutatásom két részből fog állni, melyeknek egységes célja az Európai Unió és Oroszország közötti kapcsolatok leépülésének a szemléltetése, illetve a diplomáciai szankciók vizsgálata a 2022-es ukrajnai konfliktust követően.

A kutatás első részében az EU által Oroszországgal szemben meghozott szankciós csomagok tartalmát pontokba szedve kódoltam. A szankciók tartalmára vonatkozó információt az Európai Tanács weboldalán található sajtóközleményekből merítettem (Európai Tanács, 2024a). Ezek a sajtóközlemények általánosan bemutatják a két évvel ezelőtti kirobbant orosz-ukrán konfliktus következtében meghozott korlátozó intézkedéseket. A meghozott szankciókat Oroszországon kívül más államokkal szemben is bevezették (például Fehéroroszország és Irán), de a témából adódóan a kutatásom csak az Oroszországgal kapcsolatos korlátozásokra koncentrál.

A kódolás lényege, hogy a bevezetett szankciókat csoportosítsam aszerint, hogy milyen területet érintenek. Mivel ebből a szempontból számomra az ENSZ kategóriarendszere bizonyult a legátfogóbbnak, ezért a szankciós pontok csoportosításánál is ez alapján dolgoztam (United Nations). Fontos leszögezni, hogy az oldalon nem található teljes definíció a különböző szankciótípusokra, ezért a meglévő információkra alapozva kellett kiegészítenem a kategóriákat.

Emiatt fontos, hogy megemlítssem végül milyen csoportokba soroltam be a szankciós csomagok tartalmát, illetve milyen elgondolás alapján. A kategóriákat már említettem (Lásd: *A szankciók kategorizálása*), ezek a kutatásban sem változnak formailag, ezért ebben a fejezetben elsősorban a bekategorizálás gondolatmenetét vázolom fel. Tekintettel arra, hogy a diplomáciai szankciókról már hosszabban értekeztem (Lásd: *A diplomáciai szankciókról*), ezért azokról most nem fogok említést tenni.

Pénzügyi szankciók: ide tartozik minden olyan korlátozás, ami közvetlenül az orosz állami vagyona vonatkozik. Ebből kifolyólag az állami szervezetek és a bankszektor pénzügyi erőforrásainak bármiféle korlátozása pénzügyi szankciónak tekinthető.

Utazási tilalom: ebbe beletartozik bármely orosz állampolgár, utazásának tilalma, vagy korlátozása az EU területén belül. Fontos, hogy amennyiben ilyen jellegű korlátozás diplomátákra, vagy az orosz kormányzat magasrangú tagjaira vonatkozik, akkor diplomáciai szankcióról beszélhetünk, elvégre ebben az esetben a szankció közvetlenül a felek közötti diplomáciai kapcsolatokra fejt ki a hatását.

Vagyon befagyasztása: bármely orosz szervezet vagy magánszemély EU-n belüli számláinak befagyasztása idetartozik. Amennyiben viszont ilyen szankciót állami szervezettel vagy bankkal szemben hoznak meg, abban az esetben a szankció a pénzügyi szankciók kategóriáját is érinti, mivel közvetlenül az állami vagyona vonatkozik.

Kereskedelmi korlátozások: bármely termék kereskedelmére vonatkozó korlátozás, függetlenül attól, hogy a szankció az adott termék be-, vagy kivitelére vonatkozik.

Fegyverkorlátozások: ez teljesen kimeríti a fegyverekkel kapcsolatos kereskedelmi korlátozásokat. Tehát bármilyen fegyverek kereskedésével kapcsolatos korlátozás – függetlenül attól, hogy importálásra, vagy exportálásra irányul – a fegyverkorlátozások kategóriájába tartozik. Az ilyen jellegű korlátozások kevés lényegi pontban térnek el a gazdasági szankcióktól, leginkább abban, hogy kizárólag fegyverekre irányulnak, így a meghozataluk hátterében a célállam hadviselési lehetőségeinek a közvetlen korlátozása szerepel. A múltbéli szankciós intézkedések alapján elmondható, hogy érdemes a fegyverkorlátozásokat elválasztani a kereskedelmi korlátozásoktól (Csicsmann, 2021).

Betiltott tevékenységek: ide tartozik minden olyan nem kereskedelmi tevékenység, amelyet az EU megtiltott saját állampolgárainak Oroszországgal szemben, vagy orosz állampolgároknak az EU területén. Ide tartoznak bizonyos szolgáltatások tilalma – például információátadás – Oroszország, vagy annak meghatározott állampolgárai számára, illetve az orosz propaganda terjesztése az EU területén belül.

Szállítási korlátozások: ezek légi, szárazföldi és vízi úton történő közlekedésre és szállításra vonatkozó korlátozások. A szállítás vonatkozhat személyekre, vagy árukra. Fontos, hogy ez nem azonos az utazási tilalommal. A szállítás tilalma, vagy korlátozása az orosz szervezetek által birtokolt, vagy általánosan az Oroszországban bejegyzett járművekre vonatkozik. Az utazási tilalom közvetlenül a célszemélyt, míg a szállítási korlátozás az eszköz – legyen az hajó, repülőgép, vagy akár személygépkocsi – által korlátozza tevékenységet.

Mivel a szankciós pontok – a célpontot illetően – nem minden esetben vannak eléggé lehatárolva, vagy egy adott célpontot többféle szankcióval is sújtottak, ezért a kódolásban vannak átfedések. Az előbbi esetben a szankció kiterjedtsége miatt, míg utóbbi esetben egy célpont irányuló többféle szankció miatt történik meg az, hogy egy adott célponthoz többféle szankció társul. Itt még fontos megemlíteni, hogy amikor célpontról beszélek, akkor nem feltétlen egyetlen személyre, vagy szervezetre gondolok. A célpont lényegében az amit, vagy amiket az adott szankció célzó, amire

kifejti hatásait. Így például célpont állhat kormánytagokból, vagy meghatározott szervezetekből is. A célpont említésénél azért nem használok többesszámot, mert a sajtóközlemények a legtöbb esetben nem említene konkrét személyeket. Ha például a sajtóközleményben tíz személy vagyonának befagyasztása szerepel, akkor azt nem tíz vagyon befagyasztás típusú szankciónak tekintem, hanem egynek, mivel a személyek nem különálló célpontok. A szankciótípusok eltérése mellett csak abban az esetben veszem külön a célpontokat, amikor meghatározott különbség van közöttük. Visszagondolva az előbbi példára, ha a tíz személy mellett meg van említve, hogy azok között vannak katonatisztek és üzletemberek, akkor két célpontként tekintek rájuk.

A kutatásban – a fenti kategóriák alapján – megpróbáltam átfogó képet kialakítani az EU-s szankciókról Oroszországgal szemben. Elsődlegesen arra igyekszem választ találni, hogy a szankciós csomagokban milyen mértékben hoztak meg diplomáciai szankciókat. Másodsorban azt vizsgálom, hogy a meghozott diplomáciai szankciónak milyen hatása lehet.

Mivel a tagállamok jelentős mértékben befolyásolják az Európai Unió politikájának alakulását, ezért azt is fontosnak tartottam, hogy az egyes tagállamok hogyan alakították a diplomáciai kapcsolataikat Oroszországgal a 2022-es eseményeket követően.

Kutatásom során két lényeges korlátozási formát vettem figyelembe. Az első a diplomáciai személyzet létszámára vonatkozik, hiszen a tagállamok tömegével utasítottak ki orosz diplomatákat és egyéb hivatali személyeket.

A második pedig konkrétan az intézményekre vonatkozik, mivel egyes tagállamok megszüntették bizonyos intézmények működését. Ezen a téren kiemelem a diplomáciai intézmények beszüntetését. Ilyen intézményeknek tekintendők a következők: fő konzulátus, konzulátus, nagykövetség, követség, főbizottság, tiszteletbeli konzulátus és érdekképviselői iroda (Bába & Sáringer, 2021). Ezek mellett egyéb – diplomáciai üzenettel bíró – intézmények beszüntetését is ide számítom.

A két fő korlátozási forma vizsgálata mellett az átfogó kép kialakítására törekedve vizsgálom egyéb korlátozó intézkedéseket, melyek diplomáciai üzenetet hordoznak magukban. Ebbe a mondhatni egyéb kategóriába olyan korlátozások kerültek, amelyekkel kapcsolatban indokolatlannak éreztem, hogy külön kategóriaként vizsgáljam hatásukat, mivel kevés rájuk a precedens.

A kutatásomnak ebben a részében azt vizsgálom, hogy mely tagállamok milyen mértékben csökkentették diplomáciai kapcsolataikat Oroszországgal. Továbbá azt is figyelembe

veszem, hogy a meghozott korlátozások mikor lettek meghozva.

4 Az EU és a tagállamok által meghozott szankciók

4.1 A szankciós csomagok tartalma

A fenti táblázatból jól látszik az egyes szankciós csomagokban meghozott szankciók típusának aránya. Az elemzés alapján a betiltott tevékenységek képezték a leggyakoribb szankciós típust, amely több tényezőnek is betudható. Először is sok esetben ez egy amolyan kiegészítő kategória, mivel gyakori az átfedés más szankciótípusok és a betiltott tevékenységek között. Másrészt az EU már több mint 2000 személyt és szervezetet szankcionált az eddigiekben (Az Európai Unió Tanácsa, 2024). A szankcionált szervezetek mindegyikére vagyon befagyasztás és betiltott tevékenység típusú korlátozás érvényes, míg a jegyzékbe vett személyekre ezek mellett teljeskörű utazási tilalom is vonatkozik (Európai Tanács, 2024b). Ez utóbbi a magyarázat arra, hogy az említett három típus (betiltott tevékenységek, vagyon befagyasztása, utazási tilalom) kiemelkedik a többi közül.

E három típust követően arányaiban a negyedik leggyakoribb típust a kereskedelmi korlátozások teszik ki. A jegyzékbe vett személyek és szervezetek korlátozását követően az EU az orosz gazdaság szankcionálását vette prioritásnak. A kereskedelmi korlátozások elsősorban olyan árukra vonatkoznak, amelyek jelentős bevételi forrást jelentenek az orosz állam számára. Ilyenek például a finomított kőolajtermékek, a cseppfolyósított propángáz, vagy a különböző nemesfémek (Európai Tanács, 2024a).

Az első négy szankciótípust követően a pénzügyi szankciók és a szállítási korlátozások az a két típus, amely 3% feletti arányt tesz ki a gyakoriság szempontjából. Bár a pénzügyi szankciókkal kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy a sajtóközleményekből nem tudni az állami kézben lévő szervezetek szankcionálásának és rajtuk keresztül az állami vagyon korlátozásának a pontos számát. Azonban így is jelentős korlátozások érték az orosz pénzügyi ágazatot, tekintettel az Orosz Központi Bank és egyéb orosz bankok, illetve állami vállalatok komoly mértékű szankcionálására (Európai Tanács, 2024b).

A maradék két szankciótípus arány 1% alatti, tehát gyakoriság szempontjából nem jelentős. E két típus a diplomáciai szankciók és a fegyverkorlátozások. Az utóbbi típusú korlátozás egyetlen esetben került bevezetésre, mégpedig polgári célú tűzfegyverekre, katonai járművekre és egyéb fegyveres kiegészítőkre vonatkozóan. A fegyveres korlátozások meghozatalának alacsony gyakorisága nem meglepő, hiszen az EU már a 2014-es konfliktust követően korlátozta a

fegyverkereskedelmet Oroszországgal. Ez a tény pedig a diplomáciai kapcsolatokra is igaz, ami egyrészt magyarázza a diplomáciai szankciók kevés meghozatalát (Európai Parlament, 2023).

Tehát a diplomáciai szankciók arányaikban elhanyagolhatók a szankciós csomagok tartalmát illetően. A meghozott 171 célponthoz társított 356 korlátozásból mindössze két esetben beszélhetünk diplomáciai szankciókról.

Ennek a két esetnek a vizsgálata viszont már egy sokkal izgalmasabb kérdés. A meghozatal kronológiai sorrendje szempontjából az első ilyen intézkedés a második szankciós csomagban található, amelyet 2022 február 25-én hoztak meg, rögtön az Oroszországi Föderáció Ukrajna elleni katonai műveleteinek megkezdését követő napon. A közlemény a következő részleteket tartalmazza: „diplomáták, más orosz tisztviselők és üzletemberek a továbbiakban nem élvezhetik a vízumkönnyítési rendelkezések előnyeit, amelyek egyszerűbb belépést biztosítanak az EU területére. Ez a döntés nem érinti az orosz átlagpolgárokat” (Az Európai Unió Tanácsa, 2022a). Ennek értelmében az érintett személyek mobilitási lehetőségei korlátozódnak az EU területén belül. Tekintettel arra, hogy az orosz állampolgárokra nem érvényes ez az intézkedés, így ez részben célzott szankciónak tekinthető. Azért részben tekinthető annak, mert nem érinti a teljes orosz társadalmat, ugyanakkor nem is fed le pontosan meghatározott személyeket, így olyanokra is hat, akik nem felelősek a kialakult helyzetért.

A másik diplomáciai szankció a tizedik szankciós csomagban található meg, melyet 2023 február 25-én hoztak meg (egy évvel a konfliktus kirobbanását követően) és a következőket foglalja magába: „az EU korlátozza az orosz állampolgárok azon lehetőségét, hogy bármilyen pozíciót töltsenek be az unióbeli kritikus infrastruktúrák és kritikus fontosságú szervezetek irányító szerveiben, mivel Oroszország e szervezetekben gyakorolt befolyása veszélyeztethetné azok megfelelő működését, végső soron pedig az alapvető szolgáltatásoknak az európai polgárok részére történő biztosítását” (Az Európai Unió Tanácsa, 2023a). Ez az intézkedés semmiképpen sem nevezhető célzott szankciónak, mivel minden orosz állampolgárt érint. Ugyanakkor fontos azt is figyelembe venni, hogy a korlátozás meghatározott szervezetekkel kapcsolatos. Lényeges különbség van tehát ezen intézkedés és átfogóan az összes munkahellyel kapcsolatos korlátozások között.

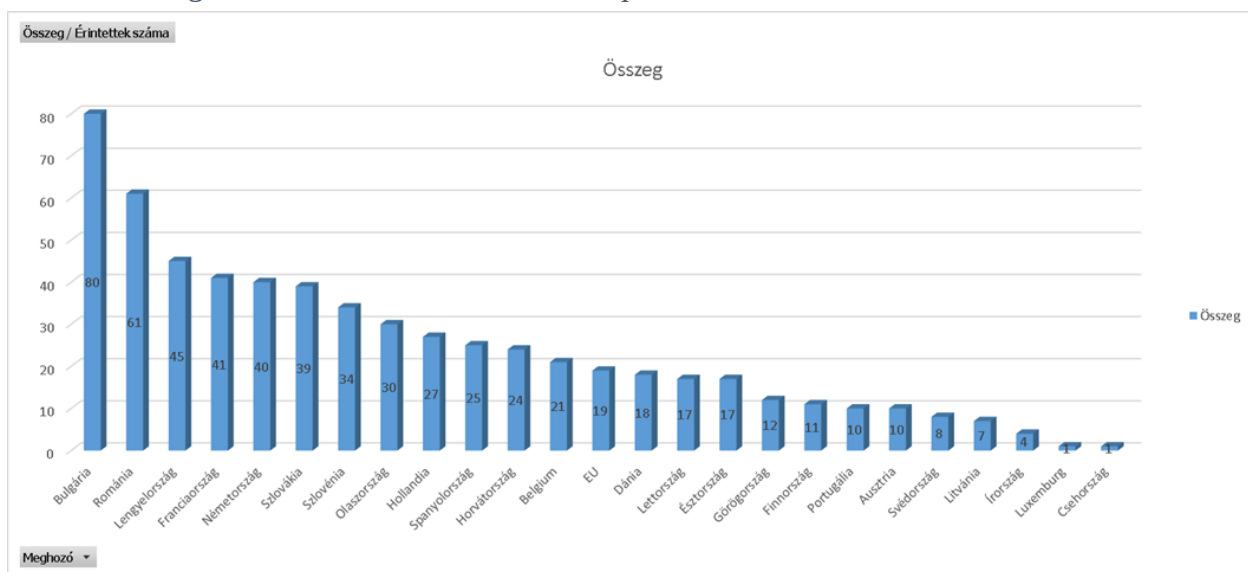
4.2 A tagállamok és Oroszország közötti diplomáciai leépülés

A kutatás második lépésében azt vizsgáltuk, hogy az EU tagállamai milyen diplomáciai szankciókat vezettek be Oroszországgal szemben. E szankciók leginkább a diplomáciai képviselőket érintették. A sajtóanyagok alapján megállapítható, hogy a 2022-es konfliktus kitörését követően az EU tagállamai összesen 602 személyt utasítottak ki a területükön tevékenykedő orosz diplomáciai képviselőből.

Megjegyzendő, hogy kis államok lévén diplomáciai testületük is kisebb, így jelentős számnak tekinthető a kiutasított diplomaták száma.

A lenti ábra jól mutatja, hogy az egyes tagállamok mennyire csökkentették az orosz diplomáciai személyzetet a területükön. A diplomáciai testület csökkenésénél két tényezőt érdemes figyelembe venni: egyrészt, a földrajzi pozíciót, a konfliktushoz való közelséget, valamint a diplomáciai testület létszámát, amelyről ugyan nem rendelkezünk pontos adatokról, de a nagyobb lakossággal, gazdasági pozícióval és diplomáciai hagyományokkal rendelkező államoknak nagyobb a diplomáciai testülete, mint a kisebb államoknak.

1. ábra: A tagállamok által kiutasított orosz képviselők száma

Érdemes megvizsgálni, hogy a konfliktus résztvevőivel (Oroszország és Ukrajna) határos tagállamok mennyire korlátozták az orosz képviselő személyzetét.

Az első három tagállam az EU keleti határán fekszik, ezért közel van a konfliktushoz, sőt Románi és Lengyelország közvetlenül határos Ukrajnával. Az Ukrajnával szintén határos Szlovákia is kiemelkedőnek számít a maga 39 kiutasított orosz képviselőjével.

Az Oroszországgal határos három balti tagállam (Észtország, Lettország és Litvánia) összesen 41 személyt utasítottak ki az orosz képviseletből. Továbbá a szintén Oroszországgal határos Finnország 11 személyt menesztett. Sem a balti tagállamok – amennyiben külön vizsgáljuk az általuk kiutasított személyek számát – sem Finnország nem járnak az élen a kiutasításokat nézve. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy Észtország (Russia, Estonia expel ambassadors amid ‘destroyed’ relations, 2023) és Litvánia (Peseckyte, 2022) az orosz nagykövetet is kiutasította.

Bulgária viszont szembetűnően kiemelkedik a többi tagállam közül. Messzemenőleg Szófia csökkentette a leginkább az orosz diplomáciai képviseletet. Bár közvetlenül nem határos a konfliktusban résztvevő államokkal, de földrajzi értelemben így is közel van a konfliktushoz.

Érdemes megnézni, hogy a népesség és gazdasági teljesítés alapján egyaránt élen járó EU-s tagállamok, mint Németország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország és Hollandia milyen mértékben csökkentették az orosz képviseletet saját területén.

Franciaország és Németország rögtön követi a három keleti határon lévő tagállamot (Bulgária, Románia, Lengyelország) a kiutasításokat illetően. Tehát a két nyugati tagállam jelentősen csökkentette az orosz diplomáciai személyzetet, így összességében élen járnak a többi tagállammal összehasonlításban.

Olaszország, Hollandia és Spanyolország ebben a sorrendben követi egymást. Mind a három tagállam a 24-es átlagnál több személyt menesztett, de nem tartoznak az elsők közé ezen a téren.

A többi tagállamról – melyek nem határosak a konfliktussal és a gazdaság, illetve népesség téren nem kiemelt szereplői az EU-nak – elmondható, hogy Szlovénia kivételével mind átlag alatti számmal csökkentették az orosz képviseletet. Horvátország pedig gyakorlatilag a pontos átlagot, vagyis 24 személyt menesztette. Bár Csehország csupán egy képviselőt menesztett, az akkor is kiemelendő, hogy a menesztett személy az orosz nagykövethelyettese (FRANCE 24, 2022).

Megemlítendő még, hogy az EU is menesztett 19 orosz diplomatát a Brüsszelben székelő Oroszországi Föderáció állandó Európai Uniói képviseletéből (EEAS Press Team, 2022).

Az EU 27 tagállamából mindössze három nem csökkentette az orosz képviseletet a területén. Ez a három tagállam: Ciprus, Málta és Magyarország. Ez utóbbi az egyetlen olyan tagállam, amelyik határos a konfliktussal és nem menesztett orosz diplomatákat.

1. táblázat: Felfüggesztett/bezáratott orosz konzulátusok és egyéb intézmények az EU tagállamaiban

A szankciót előterjesztő tagállam	Bezárt hivatalok száma	A bezárt hivatal
Németország	4	Főkonzulátus
Bulgária	1	Főkonzulátus
Csehország	4	2 Főkonzulátus és 2 Konzulátus
Finnország	1	Konzulátus
Finnország	1	Főkonzulátus
Hollandia	1	Főkonzulátus
Hollandia	1	Kereskedelmi iroda
Észtország	2	Főkonzulátus és konzuli iroda
Lettország	2	Főkonzulátus
Finnország	3	Iskola
Lengyelország	1	Iskola
Románia	1	Kulturális központ
Litvánia	1	Főkonzulátus

A fenti táblázat az egyes tagállamok intézmények betiltására irányuló intézkedéseit tartalmazza. Az ilyen jellegű intézkedések jelentős diplomáciai üzenettel bírnak. A főkonzulátusok és konzulátusok a konzuli képviselet legjelentősebb intézményei és a diplomácia magas szintjén működnek (Bába & Sáringer, 2021). Ennek betudhatóan, a konzulátusokat és egyéb intézményeket érintő korlátozó intézkedések fontos diplomáciai üzenettel bírnak a szankcionált állam irányába.

A táblázatból megállapítható, hogy elsősorban Németország (POLITICO, 2023) és Csehország (TASS, 2022) hozott jelentősebb lépéseket, egyenként négy-négy jelentős, a diplomáciai kapcsolatok szempontjából lényeges intézményt zártak be. Bár Románia (G4Media, 2023) és Lengyelország (AFP, 2023) nem diplomáciai intézmények működését függesztette fel, ettől függetlenül a kulturális és oktatási intézmények korlátozása szintén erős diplomáciai üzenettel bír.

2. táblázat: Az egyes tagállamok és egyéb, általuk meghozott diplomáciai korlátozás Oroszországgal szemben

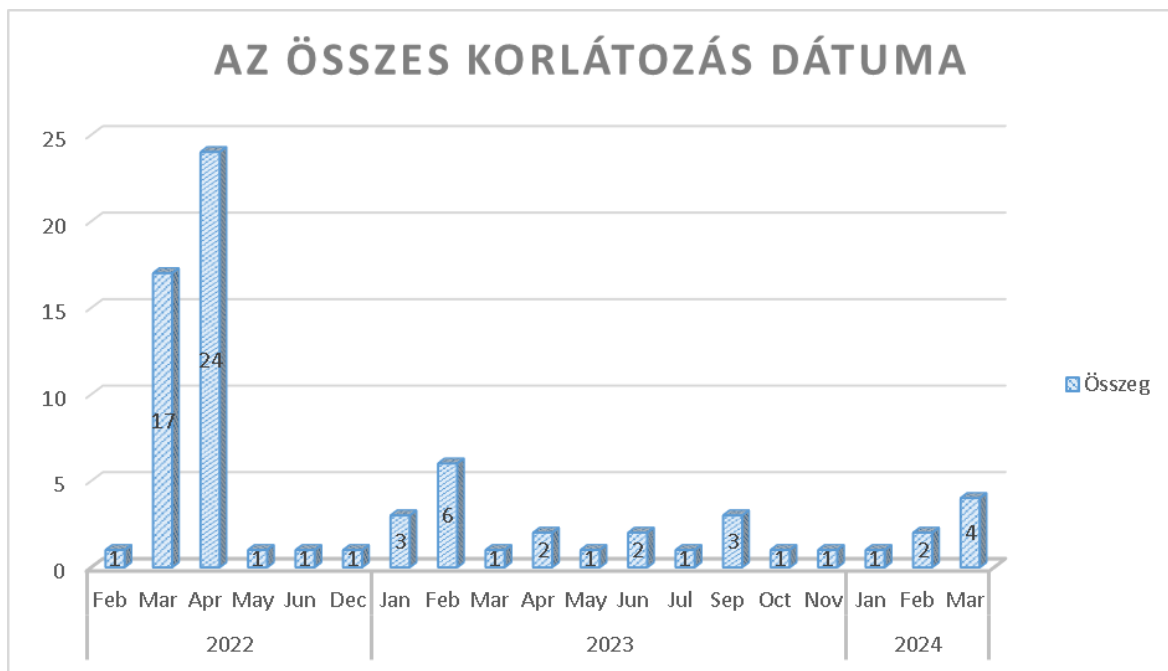
Meghozó	Korlátozás	Célterület
Dánia	Személyzet csökkentés	Diplomáciai képviselő
Írország	Személyzet bővítésének tilalma és vízumkorlátozás	Utazás
Málta	Személyzet bővítésének tilalma	Diplomáciai képviselő
Észtország	Személyzet csökkentés	Diplomáciai képviselő
Finnország	Teljes határzár	Utazás
Hollandia	Személyzet csökkentés	Diplomáciai képviselő
EU	Együttműködés	Tudomány
EU	Együttműködés	Határkorlátozás
Belgium	Együttműködés	Pénzügy
Belgium	Együttműködés	Tudomány
Északi Tanács	Együttműködés	Teljesen
Észtország	Együttműködés	Tudomány
Görögország	Együttműködés	Kultúra
Litvánia	Együttműködés	Kereskedelem
Olaszország	Együttműködés	Tudomány

A fenti táblázat a diplomáciai kapcsolatokra nézve jelentős korlátozási intézkedéseket összesíti. Ezek az intézkedések egytől egyig az Oroszországgal való diplomáciai kapcsolatokra fejtik ki korlátozó hatásukat. Az EU és több tagállama függesztette fel az Oroszországgal való bizonyos együttműködését. Továbbá egyéb, az orosz diplomáciai képviselőre irányuló korlátozást is bevezettek, amelyek nem konkrétan meghatározott mennyiségű személy menesztésével járnak.

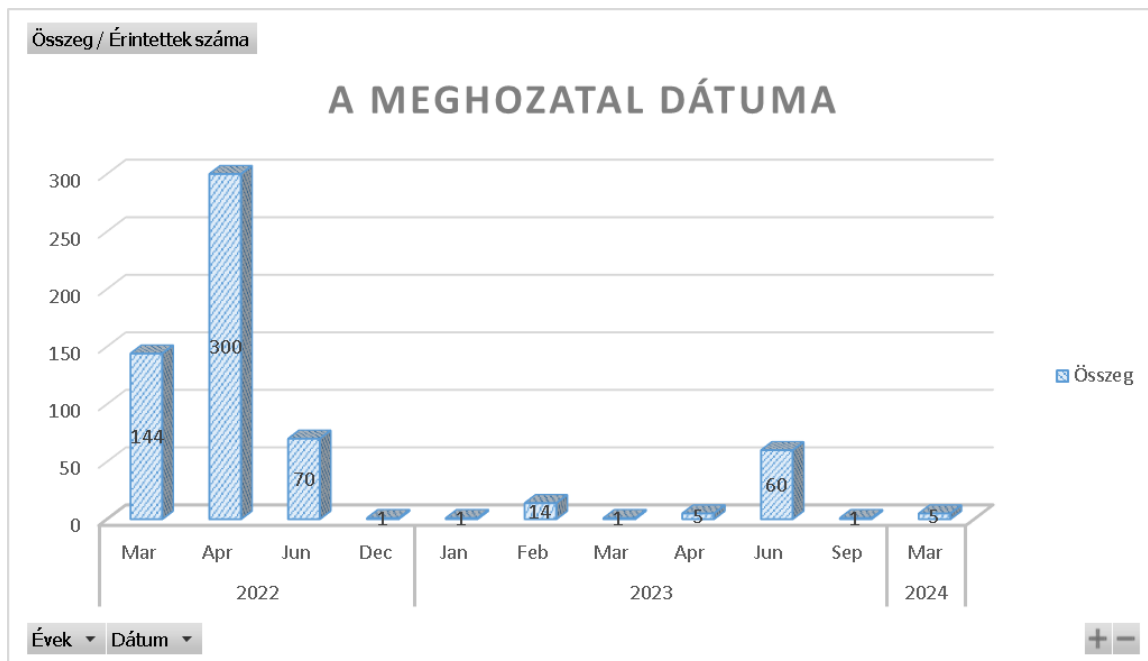
A fentiek közül kiemelendő Finnország, amely 2023 november 30-án teljes határzárát rendelt el Oroszországgal közös határvonalán (Moshes, 2023). Málta kijelentette, hogy nem korlátozza az orosz képviselőt, viszont nem engedi meg a meglévő diplomáciai személyzet bővítését (Times of Malta, 2022).

Máltához hasonlóan határozott Írország is, amely ezen túlmenően megtagadta új vízumok kibocsátását az orosz diplomaták számára (Brovko, 2024). Dánia, Svédország és Finnország az Északi Tanács keretein belül mindenfajta együttműködést felfüggesztettek Oroszországgal kapcsolatban (Nordic Co-operation, 2022).

2. ábra: Az összes korlátozás meghozatalának dátuma

3. ábra: Az orosz diplomáciai személyzet kiutasításának dátuma

A két táblázatból világosan látszik, hogy a korlátozásokat leginkább az Oroszország 2022-es ukrajnai megszállását követő hónapokban lett kihirdetve. A 2022-es év áprilisa egyértelműen kiemelkedik mindkét táblázat esetén. Összességében az EU tagállamai többsége intézkedéseivel rendkívüli módon csökkentették a diplomáciai kapcsolatát Oroszországgal.

A keleti határon lévő tagállamok – Magyarországot leszámítva – és Oroszország diplomáciai kapcsolata komoly mértékben leépült az intézkedések folyamán. Bulgária messzemenőleg az élen jár a menesztett képviselőket illetően és a területén lévő egyik orosz főkonzulátust is bezáratta (Radio Bulgaria, 2023).

Lengyelország, Románia és Szlovákia szintén nagy mennyiségű orosz képviselőt menesztett, valamint előbbi kettő egyaránt kulturális intézményt is felfüggesztett. Bár a balti államok és Finnország a többi tagállamhoz viszonyítva nem csökkentették kiemelkedő mértékben az orosz képviselet személyzetét, egyéb téren jelentősen leredukálták az Oroszországgal való diplomáciai kapcsolatot.

Továbbá az EU-ban kiemelkedőnek számító államok – mint Franciaország vagy Németország – szintén nagymértékben menesztettek orosz diplomatakat, ráadásul utóbb négy orosz főkonzulátust is felfüggesztett (POLITICO, 2023).

Ebben a fejezetben bemutatott korlátozások mindegyike jelentős mértékben érinti a diplomáciai teret. A tagállamok intézkedéseire Oroszország rendszerint hasonlóan destruktív lépésekkel reagált.

5 A kialakult helyzet

A kutatás eredményeiből jól látszik, hogy az Európai Unió összességében, illetve a tagállamok is külön-külön számos diplomáciai szankciót vezettek be Oroszországgal szemben. A diplomáciai szankciókra különösen igaz, hogy azonnali válasszal járnak, így a szankciókban résztvevő felek között komoly mértékű diplomáciai leépülés mehet végbe. Ez történt az EU és tagállamai által meghozott szankciók következtében is, mivel az Oroszországgal szemben bevezetett jelentős diplomáciai korlátozások hamar meghozott, hasonló mértékű korlátozásokat hoztak magukkal Oroszország részéről, már a 2014-es krími annektálást követően (Európai Parlament, 2023).

5.1 Az EU és a tagállamok szankcióiról

Az EU elsősorban jól meghatározott személyekre és szervezetekre vetett ki korlátozásokat a szankciós csomagok keretein belül. Összesen 1706 személy, és 419 szervezet került a szankciók jegyzékébe. „A személyekkel szembeni szankciók utazási tilalomból és vagyoni eszközök befagyasztásából állnak. A szervezetekre vonatkozó szankciók pedig a vagyoni eszközök befagyasztását foglalják magukban. Az utazási tilalom megakadályozza, hogy a jegyzékbe vett személyek belépjenek az EU területére, vagy azon áthaladjanak, akár szárazföldi, akár légi vagy vízi úton. A vagyoni eszközök befagyasztása azt jelenti, hogy az uniós bankokban a jegyzékbe vett személyekhez és szervezetekhez tartozó valamennyi számla befagyasztásra kerül. Tilos továbbá számukra bármely pénzeszköz, illetve vagyoni eszköz közvetlen vagy közvetett rendelkezésre bocsátása” (Európai Tanács, 2024b).

A különböző személyek és szervezetek szankcionálásán túl az EU láthatóan nagy hangsúlyt fektetett az orosz gazdaság gyengítésére. A meghozott kereskedelmi korlátozások és pénzügyi szankciók egyaránt az orosz gazdaság erőforrásainak csökkentése érdekében lettek bevezetve. Ezekkel az intézkedésekkel igyekezett az EU – anyagi szempontból – korlátozni Oroszország Ukrajna elleni katonai intézkedéseit (Európai Tanács, 2024a).

A szállítási korlátozások bár nem emelkednek ki gyakoriság szempontjából, de a helyzet az, hogy ezek a szankciók eléggé kiterjedtek, így érthető az alacsony előfordulásuk a szankciós csomagokban. Az orosz légi fuvarozók számára általános tilalom vonatkozik az EU területére való leszállást illetően (Az Európai Unió Tanácsa, 2022b). Hasonlóan általános tilalom lett bevezetve az Oroszországban nyilvántartásba vett hajók számára, az EU-s kikötőkbe való behajózást illetően (Az Európai Unió Tanácsa, 2022c). Bár a szárazföldi szállítást – az előbbiekhöz képest – nem lett annyira átfogóan korlátozva, mégis a jelentős közúti fuvarozási vállalatokra (Az Európai Unió Tanácsa, 2022c) és az Oroszországban nyilvántartásba vett pótkocsikra és félpótkocsikra (Az Európai Unió Tanácsa, 2023b) vonatkozó szállítási tilalom komolyan érinti ezt az ágazatot is. Ezért a szállítási korlátozások kiterjedtsége mindhárom ágazatára (légi, vízi és földi) egyaránt igaz.

A fegyverkereskedelemmel kapcsolatban szintén alacsony az előfordulások száma. Ez viszont annak tudható be, hogy az EU már a 2014-es eseményeket követően kiterjedten foglalkozott a fegyverekre irányuló kereskedelem korlátozásáról (Európai Parlament, 2023).

A diplomáciai szankciók esetében hasonló a helyzet, mint az előbbi két esetben, ugyanis ezek a korlátozások semmiképpen sem tekinthetők célzott szankcióknak, ezért hatásuk által a kialakult helyzetért nem felelősségre vonható személyek is sérülhetnek.

A tagállamok többsége nagymértékű korlátozásokat vezetett be az orosz képviseletet illetően. Összesen 602 személyt utasítottak ki az orosz diplomáciai képviseletből és 23 orosz intézmény munkásságát függesztették fel. Mindemellett egyéb, komoly mértékű diplomáciai üzenettel bíró intézkedést hoztak meg Oroszországgal szemben. Ugyanakkor az olyan tagállamok, amelyek kismértékben, vagy egyáltalán nem hoztak meg ilyen jellegű intézkedéseket – mint például: Magyarország, Málta, Ausztria, Portugália, vagy Luxemburg – megerősítik annak a látszatát, hogy az EU-n belül nincs konszenzus az Oroszországgal folytatott politikát illetően (Nitoiu & Pasatoiu, 2023).

5.2 A kialakult diplomáciai viszonyról és a diplomáciai szankciók hatékonyságáról

A diplomáciai kapcsolatok leépülése az EU és Oroszország között nem újkeletű. Amint már említettem a felek közötti diplomáciai kapcsolatok a 2014-es események következtében folyamatosan gyengültek (lásd: *Az EU és Oroszország közötti viszony*).

A kutatás eredményeiből elmondható, hogy ez a tendencia a 2022-es konfliktust követően is jellemző. Leginkább a katonai megszállást követő hónapokban hoztak meg jelentős korlátozásokat ezen a téren (lásd: 2. ábra).

A felek közötti diplomáciai kapcsolatokat két szinten vizsgáltam, egységesen az Európai Tanács által képviselt államközi szinten és a tagállamok szintjén. Bár nem történt teljeskörű kapcsolatmegszakítás, vagy olyan jelentős lépés, mint egy nagykövetség bezárása, azonban összességében mindkét szinten elmondható, hogy jelentős mértékben sérültek az Oroszországgal való kapcsolatok.

A diplomáciai szankciók negatív hozadékairól már értekeztem (lásd: *A diplomáciai szankciókról*). Ezek alapján elmondható, hogy az EU és a tagállamok Oroszországgal kapcsolatban megnehezítették saját dolgukat mind a jövőbeli hatékony intézkedések meghozatalára, mind pedig az álláspontjuk és érdekük érvényesítésére nézve. A számos diplomáciai tevékenységet érintő korlátozás – amelyekre az orosz fél hasonló mértékben válaszolt – vezetett el a kialakult helyzethez, amelyben a felek – a nyilvános diplomácia keretein belül – elbeszélnek egymás

mellett. Ez a nyilvános diplomácia jól reprezentálja a felek viszonyát, amely a kölcsönös megvetésen és a saját álláspont melletti szilárd kiálláson alapszik (Nitoiu & Pasatoiu, 2023).

Ezek alapján nem gondolom, hogy a felek közötti viszony tekintetében a közeljövőben javulás lesz tapasztalható. Valószínűleg a diplomáciai kapcsolatokban történt leépülés nehezen fog rendeződni. Oroszország nyolc éven belül kétszer is katonai agressziót alkalmazott az EU közvetlen szomszédságában, míg az EU folyamatosan terjesztette ki befolyását a posztszovjet térségben, ezért a felek közötti kapcsolatokban a bizalmatlanság komoly mértékben megmutatkozhat, ami szintén nem segíti a diplomáciai kapcsolatok újraalakítását.

6 Végkövetkeztetés és összegzés

Az EU és Oroszország közötti kapcsolatok a 2014-es események óta folyamatos lejtmenetben vannak. Az EU a Krím annektálását követően erős szankciós intézkedéseket vezetett be Oroszországgal szemben, melyek jelentősen mértékben korlátozták a felek közötti diplomáciai kapcsolatokat (Európai Parlament, 2023). A 2022-es konfliktus kitörését követően az EU kiterjesztette a 2014-es intézkedéseit és tovább csökkentette az Oroszországgal való kapcsolatait. Az Európai Tanács által meghozott 13 szankciós csomag elsősorban a konfliktussal egybehozható egyének és szervezetek korlátozására, illetve az orosz gazdaságra irányul (Európai Tanács, 2024a).

A szankciós csomagokban meghozott diplomáciai szankciók száma alacsony, ezért ezek a szankciók gyakoriság szempontjából elhanyagolhatók, de kiterjedtségük és hatásuk tekintetében már inkább mondhatók jelentős korlátozásoknak. Az EU tagállamai – Ciprust és Magyarországot leszámítva – egyenként is hoztak meg a diplomácia területét érintő korlátozásokat. A konfliktushoz közel lévő és az EU-n belül kiemelkedő tagállamok többsége nagymértékben csökkentette az Oroszországgal folytatott diplomáciai kapcsolatait.

A kialakult helyzet mind az EU, mind a tagállamok szintjén a diplomáciai kapcsolatok jelentős leépülésére utal. Ez és a felek közötti nyilvános diplomácia (Nitoiu & Pasatoiu, 2023) a kölcsönös rossz viszony hosszútávú elhúzódására utal.

Oroszország a kereskedelmi partnerség tekintetében már keleti irányba fordult és ott igyekszik kapcsolatokat építeni. Tekintettel az orosz gazdasági erőforrásokra valószínű, hogy Oroszország a jövőben sem lesz nemzetközileg elszigetelt (Csehes, Kutasi, Szóláth, & Szűcs, 2023).

Összességében a kialakult helyzetre való tekintettel nem gondolom, hogy a diplomáciában megtörtént sérelmek egyhamar rendeződnek, még abban az esetben sem, ha az orosz-ukrán konfliktus katonailag lezárul.

Irodalomjegyzék

Könyvek:

- Bába, I., & Sáringer, J. (2021). *ÚJ DIPLOMÁCIAI LEXIKON*. (Z. Németh, E. Marinovich, C. Balogh, F. Gazdag, J. Z. Nagy, & P. Sztáray, szerk.) Budapest: Kairosz Kiadó.
- Walterskirchen, J., Mangott, G., & Clara, W. (2022). *Sanction Dynamics in the Cases of North Korea, Iran, and Russia*. Springer Cham.

Tanulmányok, szakirodalom:

- Cardwell, P. J., & Moret, E. (2022). The EU, sanctions and regional leadership. *European Security*, 2-17. Forrás: <https://doi.org/10.1080/09662839.2022.2085997>
- Csehes, A., Kutasi, G., Szóláth, Á., & Szűcs, P. (2023). Hogyan hatnak a szankciók Oroszországra, és hogyan védekeznek ellenük? *Külügyi Szemle*, 43-77. Forrás: https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.2.3
- Csicsmann, L. (2021). A szankciók mint a nyomásgyakorlás eszközei a nemzetközi kapcsolatokban: a Közel-Kelet és Irán esete = Sanctions as Means of Exerting Pressure in International Relations: the Case of the Middle East and Iran. *KÜLÜGYI SZEMLE*, 80-112. Forrás: https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.3.3
- Európai Unió. (2024. 02). Uniós szankciók Oroszországnak meg kell fizetnie az Ukrajna ellen folytatott agressziós háborúért. Európai Unió. Forrás: file:///C:/Users/obg/Documents/Tutori/Szankci%C3%B3k_EU/EURestrictivesMeasuresToRussia_2024-HU-HD.pdf
- Gottemoeller, R. (2011). The Evolution of Sanctions in Practice. *Survival: Global Politics and Strategy*, 101-110. Forrás: <http://dx.doi.org/10.1080/00396330701733902>
- Haukkala, H. (2015). From Cooperative to Contested Europe? The Conflict in Ukraine as a Culmination of a Long-Term Crisis in EU–Russia Relations. *Journal of Contemporary European*, 1-16. Forrás: <https://doi.org/10.1080/14782804.2014.1001822>
- Maller, T. (2010. 06 24). Diplomacy Derailed: The Consequences of Diplomatic Sanctions. *The Washington Quarterly*, old.: 61-79. Forrás: <https://doi.org/10.1080/0163660X.2010.492341>
- Nitoiu, C., & Pasatoiu, F. (2023). Public diplomacy and the persistence of the conflict and cooperation dichotomy in EU-Russia relations. *JOURNAL OF CONTEMPORARY EUROPEAN STUDIES*, 22-34. Forrás: <https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2100983>
- UN General Assembly. (2020). The Role of the Sanctions in Diplomacy. ODU United Nations Society, Virginia, Amerikai Egyesült Államok.

Internetes források:

- AFP. (2023. 04 29). Poland Seizes Russian High-School Building In Warsaw. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://www.rferl.org/a/russia-poland-high-school/32384940.html>

- Az Európai Unió Tanácsa. (2022a. 02 25). *Sajtóközlemény*. Letöltés dátuma: 2024. 04 15, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa:

<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/>

- Az Európai Unió Tanácsa. (2022b. 02 28). *Sajtóközlemény*. Letöltés dátuma: 2024. 04 15, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/02/28/eu-adopts-new-set-of-measures-to-respond-to-russia-s-military-aggression-against-ukraine/>
- Az Európai Unió Tanácsa. (2022c. 04 08). *Sajtóközlemény*. Letöltés dátuma: 2024. 04 15, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/04/08/eu-adopts-fifth-round-of-sanctions-against-russia-over-its-military-aggression-against-ukraine/>
- Az Európai Unió Tanácsa. (2023a. 02 25). *Sajtóközlemény*. Letöltés dátuma: 2024. 04 15, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/02/25/one-year-of-russia-s-full-scale-invasion-and-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-its-10th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>
- Az Európai Unió Tanácsa. (2023b. 06 23). *Sajtóközlemény*. Letöltés dátuma: 2024. 04 15, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/06/23/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-11th-package-of-economic-and-individual-sanctions/>
- Az Európai Unió Tanácsa. (2024. 02 23). *Sajtóközlemény*. Letöltés dátuma: 2024. 04 15, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2024/02/23/russia-two-years-after-the-full-scale-invasion-and-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-13th-package-of-individual-and-economic-sanctions/>
- Brovko, L. (2024. 02 10). Ireland refuses to issue new visas to Russian diplomats because of suspicions of espionage. *Babel*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://babel.ua/en/news/103774-ireland-refuses-to-issue-new-visas-to-russian-diplomats-because-of-suspicious-of-espionage>
- EEAS Press Team. (2022. 04 05). Russia: The European Union declared 19 diplomats personae non-gratae. *European External Action Service*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: https://www.eeas.europa.eu/node/411577_fr?s=89
- Európai Parlament. (2023). *Ismertetők az Európai Unióról*. Letöltés dátuma: 2024. 04 18, forrás: Európai Parlament: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/177/russia>
- Európai Tanács. (2024). *Az EU válasza Oroszország Ukrajna elleni agressziós háborújára*. Letöltés dátuma: 2024. 04 28, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/>
- Európai Tanács. (2024). *Ismertető az Oroszországgal szembeni uniós szankciókról*. Letöltés dátuma: 2024. 04 25, forrás: Európai Tanács Az Európai Unió Tanácsa:

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/#sanctions>

- FRANCE 24. (2022. 03 30). Several EU countries expel Russian diplomats over alleged spying. *FRANCE 24*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://www.france24.com/en/europe/20220330-several-eu-countries-expel-russian-diplomats-over-alleged-spying>
- G4Media. (2023. 02 21). BREAKING Romania closes the Russian Cultural Centre in Bucharest, transformed into a propaganda organ by the Kremlin. The Russian Centre, opened by an agreement signed by Titus Corlăţean during the Ponta government. *G4Media*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://www.g4media.ro/breaking-romania-closes-the-russian-cultural-centre-in-bucharest-transformed-into-a-propaganda-organ-by-the-kremlin-the-russian-centre-opened-by-an-agreement-signed-by-titus-corlatean-during-the-po.html>
- Moshes, A. (2023. 12 12). Closure of Russia-Finland Border Heralds End of Pragmatic Cooperation. *Carnegie Endowment*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://carnegieendowment.org/politika/91227>
- Nordic Co-operation. (2022. 03 03). Nordic Council of Ministers suspends all co-operation with Russia. *Nordic Co-operation*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://www.norden.org/en/news/nordic-council-ministers-suspends-all-co-operation-russia>
- Peseckyte, G. (2022. 04 05). Lithuania expels Russian ambassador. *EURACTIVE*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/lithuania-expels-russian-ambassador/
- POLITICO. (2023. 05 31). Germany orders 4 out of 5 Russian consulates to be shut down. *POLITICO*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://www.politico.eu/article/berlin-to-close-four-out-of-five-russian-consulates-in-germany/>
- Radio Bulgaria. (2023. 10 16). The Russian consulate in Varna has finally closed. *Radio Bulgaria*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://bnr.bg/en/post/101892421/the-russian-consulate-in-varna-has-finally-closed>
- Russia, Estonia expel ambassadors amid ‘destroyed’ relations. (2023. 01 23). *Al Jazeera*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/23/moscow-expels-estonian-envoy-downgrades-ties>
- TASS. (2022. 02 24). Prague shuts down two Russian consulate generals, two Czech consulates in Russia. *RUSSIAN NEWS AGENCY*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20, forrás: <https://tass.com/world/1410191>
- Times of Malta. (2022. 04 11). He refuses to issue new visas to Russian diplomats because they are suspected of espionage. *Times of Malta*. Letöltés dátuma: 2024. 04 20,

forrás: <https://timesofmalta.com/article/malta-will-not-be-expelling-any-russian-diplomats-ian-borg.947695>

- United Nations. (n.d.). *Types of sanctions*. Letöltés dátuma: 2024. 04 18, forrás: UN SANCTIONS APP: <https://unsanctionsapp.com/types-of-sanctions>